

SKATTENYTT

OFFICIELLT ORGAN FÖR TAXERINGSNÄMNSORDFÖRANDENAS RIKSFÖRBUND

DISTRIBUTÖR AV MEDDELANDE FRÅN RIKSSKATTEVERKET

Nr 8 1971

Skatterätterna och den nya länsstyrelseorganisationen

Av länsrådet K. A. Rönquist

I uppsatsen "Skatteförvaltningsreformerna" (Skattenytt 1970 nr 8) lämnades en redogörelse beträffande de riktlinjer för en partiell omorganisation av den statliga länsförvaltningen som beslutades av 1970 års riksdag (prop. 1970:103, SU 132, KU 34). Beslutet innebär bl. a. att länsstyrelserna skall bestå av tre huvudenheter, nämligen en för samhällsplanering, en för skatteförvaltning och en för allmän förvaltning och förvaltningsrättskipning. Till sistnämnda huvudenhet knyts en länskatte-rätt, som ersätter prövningsnämnden, och en länsrätt. Vid länsrätten skall handläggas vissa av de mål och ärenden som förut handlagts på landskansliet. Dessutom skall i länsstyrelsen ingå länspolischefens expedition och en administrativ enhet för frågor om personal, ekonomi och annan intern service.

Länsstyrelseorganisationen

Statsmakernas beslut år 1970 gällde bara principerna för omorganisationen. I statsverkspropositionen för budgetåret 1971/72 (prop 1971:1, bil 14) lämnades mera detaljerade förslag som förberetts av en organisationskommitté, POL-kommittén. Prop 1971:1 har i denna del bifallits av riksdagen (CU 1971:8, rskr 51). Omorganisationen sker den 1 juli 1971.

Den normalorganisation för en länsstyrelse som angavs i principbeslutet kommer att gälla samtliga län utom det största, Stockholms län, och det minsta, Gotlands län. Sedan principbeslutet fattades har statsmakterna bestämt att fastighetsregistreringen på sikt skall ske länsvis med länsstyrelsen som register- och arkivmyndighet och att vissa andra uppgifter som överlantmätaren nu har skall föras över på länsstyrelsen. För att tillgodose intresset av överlantmätarens medverkan i dessa

frågor liksom i andra frågor, som hör samman med den nya länsstyrelsens översiktliga planeringsuppgifter, skall överlantmätaren och länslantmäterikontoret inordnas i länsstyrelsen och där ingå i huvudenheten för samhällsplanering, *planeringsavdelningen*. Denna avdelning kommer att bestå av ett stabsorgan — planeringskansliet — en juridisk enhet, en regionalekonomisk enhet, en planenhet motsvarande nuvarande länsarkitektkontoret, en naturvårdsenhet, en lantmäterienhet och en försvarsenhet.

Huvudenheten för skatteförvaltningen, *skatteavdelningen*, kommer i enlighet med de funktioner som hänförs till den att vara organiserad på fem underenheter, nämligen en taxeringsenhet för bl a processförande uppgifter, en revisionsenhet för främst taxerings- och skatterevisioner, en mervärdeskatteenhet, en uppbördsenhet och en dataenhet. Särskilda dataenheter inrättas också hos länsstyrelserna i Uppsala, Blekinge, Hallands och Jämtlands län, i vilka län datakontoret tidigare ingått i uppbördssektionen. I Gotlands län kommer skatteavdelningen dock att bestå av endast två enheter, en revisionsenhet och en enhet för övriga ärenden.

Skatteavdelningen övertar i princip de uppgifter som nu ligger på länsstyrelsens taxerings-, uppbörds- och datasektioner. Länsrättsrådet skall emellertid besluta i vissa folkbokförings- och uppbördsfall, som nu handläggs på uppbördssektionen. Å andra sidan kommer skatteavdelningen att överta vissa ärenden som nu i huvudsak bereds och handläggs på länsstyrelsens kameralsektion. Det gäller arvs- och gåvoskatteärenden samt ärenden som rör taxeringsorganisationen i första instans, t ex indelning i taxeringsdistrikt, förordnande av taxeringsfunktionärer och ersättningar till dessa. Skatteavdelningen kommer också att överta det förberedande arbetet med de skötselanvisningarna för den årliga taxeringen. Dessa anvisningar, som hittills fastställts av prövningsnämnden, skall i fortsättningen fastställas av riksskatteverket.

Huvudenheten för allmän förvaltning och förvaltningsrättskipning, *förvaltningsavdelningen*, skall svara dels för kansli- och beredningsuppgifterna åt länsrätten och länsrättsrådet, dels för handläggningen av en stor mängd allmänna förvaltningsärenden. Avdelningen blir indelad i en rättsenhet, som bl a övertar de uppgifter som nu ligger på prövningsnämndens kansli, och en allmän enhet. Viss personal skall vara gemensam för båda enheterna och som föredragande i rätterna avses också personal på allmänna enheten bli anlitad. I Gotlands län blir personalintegrationen mellan länsrätt och länsrättsråd fullständig.

Länsstyrelsen i Stockholms län fick från år 1968 en helt ny organisation, som skiljer sig inte bara från den nuvarande länsstyrelseorganisationen i andra län utan också från den nya normalorganisationen. Skatteförvaltningen är sålunda i detta län uppdelad på två avdelningar, nämligen taxeringsavdelningen, vilken i princip haft samma funktioner som taxeringssektionen i andra län samt kameral- och uppbördsavdelningen i vilken bl a en uppbördssektion och en datasektion ingår. Vidare har denna länsstyrelse bl a en särskild prövningsnämndsavdelning. Organisationen vid länsstyrelsen i Stockholms län kommer i princip att behållas.

Lag om skatterätt och länsrätt

Vid 1970 års riksdagsbeslut förutsattes det att frågan om länsrättens och läns-skatte rättens närmare organisation skulle behandlas i annat sammanhang. En promemoria i ämnet (Ds C 1970:3) ligger till grund för prop 1971:14 med förslag till lag om skatterätt och länsrätt, som antagits av 1971 års riksdag (CU 9, rskr 52).* Lagen träder i kraft den 1 juli 1971.

Skatterättens och länsrättens självständiga ställning

Statsutskottet uttryckte vid 1970 års riksdag den meningen att principiella skäl kunde anföras för att förvaltningsrättskipningen på länsnivå organisatoriskt bröts ut från länsstyrelsen. Ställningstagandet i valet mellan den i prop 1970:103 förordade ordningen och en helt fristående förvaltningsrättskipning ansågs dock bära anstå.

När lagrådet behandlade förslaget till lag om skatterätt och länsrätt fäste man uppmärksamheten vid Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Lagrådet framhöll att det skulle bäst överensstämma med konventionens avfattning och anda om den av länsstyrelserna handhavda förvaltningsrättskipningen kunde brytas ut ur länsstyrelsernas arbetsuppgifter och förläggas till helt fristående organ. Enligt lagrådet skulle en sådan organisatorisk anordning även från allmänna rättssäkerhetssynpunkter vara överlägsen det förslag som sedermera fullföljts i propositionen. Lagrådet fann dock förslaget utgöra en så avsevärd förbättring att det under de för handen varande förhållandena borde godtas i avvaktan på att i framtiden tanken på helt fristående regionala förvaltningsdomstolar kunde förverkligas. Frågan återkom vid lagförslaget behandling i riksdagen, där man i motioner hemställde bl a att riksdagen hos Kungl Maj:t skulle anhålla om förslag till en organisation med helt fristående förvaltningsdomstolar. I en motion hemställdes att en sådan anhållan skulle förenas med ett uttalande att den i propositionen föreslagna organisationen kunde godtagas endast som ett provisorium.

Civilutskottet återopade statsutskottets uttalande vid 1970 års riksdag. Den i propositionen föreslagna regleringen av förvaltningsrättskipningen bekräftade enligt civilutskottets mening att skatterätt och länsrätt skall självständigt handlägga och avgöra målen. Utskottets prövning av förslaget enskildheter utgick också från syftet att inte lägga några faktiska inskränkningar på domstolarnas självständighet. Vidare borde enligt utskottet noteras att landskontorsutredningens förslag om fristående skatteverk och skatterätter i länen skall övervägas av den år 1970 tillkallade länsberedningen. Mot denna bakgrund fann utskottet inte anledning att nu tillstyrka vare sig en riksdagens begäran om ett nytt organisationsförslag eller ett uttalande om att förslaget var att anse som ett provisorium. Utskottet förklarade sig också dela departementschefens uppfattning att de närmare föreskrifterna om domstolarnas organisation och verksamhet borde utformas så att de inte kom att inne-

* SFS 1971: 52.

bära några faktiska inskränkningar i domstolarnas självständighet i fråga om den dömande verksamheten.

Vissa meningsmotsättningar har också knutits an till ordförandens ställning i skatterätt och länsrätt.

Lagrådet betecknade det som en fråga av stor principiell betydelse i vilken utsträckning ordförande i länskatte rätt och länsrätt skall, med hänsyn till kravet att han som domare skall inta en självständig ställning, kunna åläggas även administrativa uppgifter inom länsstyrelsen och vilket slag av sådana uppgifter han skall kunna tilldelas. Lagrådet ansåg det vara mycket viktigt att dessa uppgifter inte är av sådan art att vederbörandes självständighet som domare och hans opartiskhet kan sättas i fråga. Detta krav torde också enligt lagrådet som regel bli uppfyllt, om befattningshavare inom huvudenheten för allmän förvaltning och förvaltningsrättskipning utses till domare. Den åsyftade begränsningen i fråga om möjligheten att utse tjänsteman i länsstyrelsen till ordförande borde dock enligt lagrådets mening komma till uttryck i lagtexten och innebära bl a att tjänsteman inom huvudenheten för skatteförvaltningen aldrig kan utses till ordförande i länskatte rätt. Denna propå resulterade inte i att någon sådan regel togs in i lagen, men en bestämmelse av denna innebörd finns i den nya länsstyrelseinstruktionen.

Skatterättens kompetensområde

I fråga om den *lokala* kompetensen gäller att länskatte rätten liksom länsrätten har länet som domkrets. Detta följer av anknytningen till länet och sägs i lagens 1 §. Skatterätten i Göteborgs och Bohus län får dock i ett speciellt fall hela landet som domkrets. Denna skatterätt skall nämligen besluta om utdömande av vite som förelagts enligt sjömansskatteförordningen.

Begreppet skatterätt innefattar också den mellankommunala skatterätten, som ersätter den mellankommunala prövningsnämnden (MKPN). Denna skatterätt skall, liksom MKPN, ha sitt kansli i riksskatteverket.

I fråga om skatterätts *sakliga* kompetens föreskrivs i lagens 3 § endast att vid skatterätt handläggs mål enligt skatte-, taxerings-, uppbörds- och folkbokföringsförfattningarna i den utsträckning som anges i dessa författningar. I prop 1971:14 preciseras dock närmare de mål som skatterätterna skall avgöra. I första hand kommer skatterätten att handlägga de mål som tidigare avgjorts av prövningsnämnden. Däremot tas inte ställning till frågan vilket organ som skall ersätta fastighetsprövningsärenden. Denna fråga ankommer det på 1971 års fastighetstaxeringsutredning att utreda.

Till skatterätts kompetensområde kommer vidare att hänföras åtskilliga grupper av mål, som nu avgörs av länsstyrelsen. Skatterätt skall sålunda handlägga mål enligt 39 § 4 mom. TF om befrielse från skyldighet att lämna kontrolluppgift, mål enligt lagen om handräckning vid taxeringsrevision och mål enligt 56 § 4 mom. TF om handlings undantagande från taxeringsrevision. Skatterätten skall också utdöma vite enligt skatte-, taxerings-, uppbörds- och folkbokföringsförfattningarna.

Till skatterättens kompetensområde förs dessutom två stora målgrupper, nämligen uppbörds- och folkbokföringsmålen. I fråga om uppbördsmålen har dock mål som typiskt sett är enkla och av begränsad betydelse för part undantagits från domstolsmässig handläggning. Länsstyrelsen behålls därför som besvärinstans i mål där länsstyrelsen också är sista instans, nämligen i fråga om preliminär taxering, sättet för uttagande av preliminär skatt, debitering och jämkning av sådan skatt, verkställande av skatteavdrag och anstånd med inbetalning av skatt. Från skatterätts kompetensområde undantas också vissa uppbördsfall, som länsstyrelsen avgör som första instans.

Den mellankommunala skatterätten kommer i princip att ha samma kompetensområde som MKPN haft. Det kan erinras om den utvidgning av området, som beslöts av 1970 års riksdag genom ändring i 73 § TF. Ändringen innebär att mellankommunal prövning numera skall ske dels i fråga om koncern vari ingår aktiebolag som skall lämna självdeklaration inom skilda län, dels beträffande hemmavarande barn under 20 år till den som är mellankommunalt skattskyldig.

De målgrupper som skall handläggas av länsrätt anges i lagens 4 §. Det gäller bl a vissa barnavårdsmål, nykterhetsmål och körkortsmål.

Organisationen

Skatterätten och länsrätten skall visserligen ha skilda kompetensområden, men i organisatoriskt hänseende blir det ett starkt samband mellan de båda domstolarna. De får sålunda, som förut har nämnts, sin organisatoriska förankring i länsstyrelsens förvaltningsavdelning. Tjänst som ordförande skall avse både länsrätt och länsrätt, och ordförandena skall alltså kunna tjänstgöra i båda domstolarna. Nämndemännen utses också att vara nämndemän i båda rätterna. Man får emellertid räkna med att tjänstgöringen i domstolarna i regel kommer att fördelas efter funktionella grunder.

Skatterätt och länsrätt skall sålunda bestå av ordförande och nämndemän. Antalet tjänstgörande nämndemän skall vara högst fyra, men rätten blir domför med ordförande och tre nämndemän.

Nämndeman i länsrätt och länsrätt utses genom val, som förrättas av landstinget. Om det i länet finns kommun som inte tillhör landstingskommun, skall valet förrättas av landstinget och kommunfullmäktige med den fördelning dem emellan som länsstyrelsen bestämmer efter befolkningstalet. I Gotlands län, där det för om i år inte finns något landsting och bara en kommun, skall valet förrättas av kommunfullmäktige. Det totala antalet nämndemän som skall utses i varje län bestäms av Kungl. Maj:t och växlar med hänsyn till länens befolkningstal och andra faktorer. I Stockholms län utses 120 och i Gotlands län 12 nämndemän. Flertalet län får mellan 20 och 32 nämndemän. Nämndeman i den mellankommunala skatterätten förordnas av Kungl. Maj:t.

Nämndemännen skall utses för sex år men får avgå efter två år. I en motion till riksdagen föreslogs att tjänstgöringsperioden skulle begränsas till tre år för att man

skulle få en anknytning till landstingens och riksdagens valperioder. Motionen avstyrktes av civilutskottet, som framhöll att landstingets funktion som valkorporation vid nämndemannaval inte får leda till att nämndemannauppdraget uppfattas som förenat med ett politiskt ansvar.

I en annan motion föreslogs en uttrycklig bestämmelse om att ledamot eller suppleant i taxeringsnämnd inte får vara nämndeman. Utskottet erinrade om att det enligt departementschefens mening borde undvikas att ordförande, annan ledamot eller suppleant i taxeringsnämnd annat än i undantagsfall tjänstgör som nämndeman i skatterätt. Eftersom man kunde räkna med att valmyndigheterna beaktade detta vid val av nämndemän ansåg departementschefen vidare att man inte behövde ta in i lagen någon föreskrift motsvarande bestämmelsen i 12 § 1 mom TF, enligt vilken inte fler än två av ledamöter eller suppleanter i prövningsnämnd samtidigt får vara ledamöter eller suppleanter i taxeringsnämnd. Departementschefen åberopade också den jävsbestämmelse som nu intagits i förvaltningsprocesslagen och som får till följd att den som har deltagit i taxeringsnämnds beslut kommer att vara jävig vid prövning av besvär över beslutet. Utskottet som med hänvisning till dessa uttalanden inte fann skäl att tillstyrka motionen erinrade i detta sammanhang om att krav på speciell fackkunskap inte ställs på lekmännen.

Enmansmål

Enligt 87 § andra stycket TF får prövningsnämndens ordförande besluta ensam i mål eller ärende som inte innefattar avgörande i sak eller som endast avser rättelse av felräkning, misskrivning eller annat uppenbart förbiseende eller som har biträtts av motparten.

Skatterätt och länsrätt blir också enligt 6 § lagen om skatterätt och länsrätt i vissa fall domför utan nämndemän. I detta sammanhang behandlas bara de domförhetsregler som gäller skatterätt.

Under förarbetena till lagen övervägde man en bestämmelse av innebörd att skatterätten skulle vara domför utan nämnd om beslutets innehåll överensstämde med parternas samstämmiga mening eller, om endast en part fanns, med dennes mening. I stället för en sådan bestämmelse har man i lagen tagit in en regel om att ensamdomare får avgöra mål i vilket saken är uppenbar. Behörigheten blir alltså oberoende av parternas mening men samtidigt klargörs det att den bara avser fall i vilka det är uppenbart vilken utgång i sak målet bör få. Departementschefen understryker att det är fråga om en restriktiv bestämning. I praktiken torde regeln innebära att ordföranden i skatterätten får mera begränsade möjligheter att avgöra mål ensam än vad ordföranden i prövningsnämnden haft. Saken är ju sällan uppenbar i de vanliga skattemål som innefattar uppskattningar eller värderingar. Å andra sidan blir det möjligt för ordföranden i skatterätten att besluta ensam i mål där utgången är given även om den skattskyldige inte hört av sig, en möjlighet som inte föreligger i prövningsnämnd.

Ensamdomare får enligt lagen också meddela beslut som avser enbart rättelse av

felräkning, felskrivning eller annat uppenbart förbiseende, alltså en motsvarighet till bestämmelsen i 87 § TF.

Ordföranden är vidare behörig att ensam vidta åtgärder som avser bara måls beredande samt att hålla sådant förhör med vittne eller sakkunnig som begärts av annan länsrätt eller skatterätt. Genom föreskriften om rätt för ordföranden att vidta åtgärd som avser bara måls beredande får ordföranden behörighet att bl a hålla muntlig förhandling för att få parternas ståndpunkter klarlagda, alltså i realiteten ett slags muntlig förberedelse. Ensamdomares behörighet omfattar i princip också måls avgörande utan prövning i sak. Han får alltså tex skriva av ett mål med anledning av att anförda besvär återkallats eller avvisa en besvärstalan som anhängiggjorts efter besvärstidens utgång. I vissa fall kan emellertid frågan huruvida besvärstalan skall avvisas vara av sådan karaktär att avgörandet bör ankomma på fullsutten rätt. I propositionen nämns som exempel fallet att fråga är om besvär i särskild ordning enligt TF. Det finns därför en föreskrift om att vid måls avgörande utan prövning i sak skatterätt är domför med ordföranden ensam om det inte är påkallat av särskild anledning att målet prövas av fullsutten rätt.

Vissa i lagen uppräknade typer av mål får i regel avgöras av ensamdomare. Dessa målgrupper är, såvitt gäller skatterätt, mål om utdömmande av vite, mål om handräckning vid taxeringsrevision, handlings undantagande från taxeringsrevision och befrielse från skyldighet att lämna kontrolluppgift enligt TF, folkbokföringsmål samt uppbringningsmål som inte gäller arbetsgivares ansvarighet för arbetstagares skatt. Motivet till att dessa målgrupper normalt får avgöras utan medverkan av lekmän är att de vanligen är enkla eller kräver ett snabbt avgörande. Någon gång kan dock nu angivna typer av mål vara av sådan beskaffenhet att lekmän bör delta i avgörandet. Mål skall därför också i sådana fall prövas av fullsutten rätt om det finns särskild anledning. Som exempel nämns i propositionen att målet är svårbedömt eller att avgörandet är av särskild betydelse för part, tex när det är fråga om att döma ut betydande vitesbelopp. Om målet är svårbedömt eller avgörandet är av särskild betydelse för enskild part, bör enligt departementschefen ordföranden avgöra målet ensam bara om det är nödvändigt med hänsyn till vikten av ett snabbt avgörande.

Omröstning

I 88 § TF föreskrivs att den mening som flertalet biträder skall gälla, när skiljaktiga meningar finns i prövningsnämnd. Vid lika röstetal gäller den mening som går till den skattskyldiges förmån eller, om denna grund inte kan tillämpas, den mening som ordföranden biträder. Det är alltså bara i undantagsfall som ordföranden i prövningsnämnden har haft utslagsröst.

I fråga om omröstning i skatterätt och länsrätt skall enligt 13 § lagen om skatterätt och länsrätt gälla bestämmelserna i 16 och 29 kap. rättegångsbalken om omröstning i domstol med endast lagfarna ledamöter. Ordföranden skall först säga sin mening.

16 kap. rättegångsbalken reglerar omröstning i tvistemål och 29 kap. omröstning i brottmål. Den principiella skillnaden mellan dessa regler är att, vid lika röstetal, ordföranden har utslagsröst i tvistemål medan den lindrigaste meningen blir gällande vid omröstning i brottmål i överrätt. Särskilda regler gäller när flera än två meningar föreligger.

Enligt departementschefens mening finns det inte skäl att hålla fast vid den princip som kommer till uttryck i 88 § TF. Han anser att ordföranden bör ha utslagsröst också när lika röstetal för flera meningar föreligger vid omröstning i skatterätt. Rättegångsbalkens regler för omröstning i tvistemål blir alltså i regel tillämpliga. I vissa fall skall dock bestämmelserna för brottmål gälla, t ex när det uppkommer fråga om att döma vittne som uteblivit eller någon som har stört förhandlingarna till böter eller det är fråga om utdömande av vite.

Ny lagstiftning

Den högsta förvaltningsrättskipningen skall också bli föremål för en genomgripande omorganisation. Förslag härom har lagts fram i prop 1971:30, som antagits av årets riksdag. Denna reform, som träder i kraft den 1 januari 1972, innebär att tyngdpunkten i besvärsprövningen av förvaltningsmål förskjuts från regeringsrätten till kammarrätt. Mål som enligt gällande ordning fullföljs från förvaltningsmyndighet till regeringsrätten skall i allmänhet i stället prövas av kammarrätt. Möjligheterna att fullfölja talan till regeringsrätten begränsas samtidigt till att i princip gälla endast prejudikatfall. Regeringsrätten omvandlas härigenom till huvudsakligen en prejudikatinstans. I samband härmed förstärks kammarrättsorganisationen, bl a genom inrättande av en ny kammarrätt i Göteborg.

Prop 1971:30 innehåller också förslag till regler om förfarandet hos förvaltningsmyndigheter och förvaltningsdomstolar. De innefattas i två lagar, nämligen en förvaltningslag, som skall gälla vid handläggning av ärende hos förvaltningsmyndighet, och en förvaltningsprocesslag, som skall gälla vid rättskipning såväl i de allmänna förvaltningsdomstolarna, dvs regeringsrätten och kammarrätt, som i skatterätt och länsrätt. Om lag eller annan författning som har beslutats av Kungl Maj:t eller, vad gäller förvaltningslagen, Kungl Maj:t eller riksdagen innehåller avvikande regel skall dock den regeln gälla framför förvaltningslagen resp. förvaltningsprocesslagen (1 § andra stycket förvaltningslagen, 2 § förvaltningsprocesslagen). Förvaltningsprocesslagen träder i kraft den 1 juli 1971, såvitt gäller skatterätt och länsrätt. I övrigt skall dessa två lagar gälla fr o m den 1 januari 1972.

Den här berörda lagstiftningen kräver omfattande följdändringar i andra författningar. Prop 1971:30 innehåller förslag till sådana ändringar i långt över hundra författningar, bl a folkbokföringsförordningen och förordningen om förhandsbesked i taxeringsfrågor.

Omorganisationen i länen, reformen av den högre förvaltningsrättskipningen och förslagen till förvaltningslag och förvaltningsprocesslag föranleder också ändringar i åtskilliga författningar på skatteväsendets område. Förslag härom har lagts fram i

prop 1971:60 som i allt väsentligt antagits av riksdagen (SkU 35, rskr 223)*. Det har därvid delvis varit fråga om att tekniskt anpassa bestämmelserna i författningarna till vad som redan beslutats eller föreslås i andra sammanhang. En fullständig harmonisering har dock varken varit möjlig eller avsedd. Bestämmelserna i förvaltningslagen och förvaltningsprocesslagen är ju avsedda att vara basregler, som naturligt nog inte kan passa fullt ut på alla områden.

Förvaltningslagen gäller vid handläggning av ärende hos förvaltningsmyndighet med vissa angivna undantag. Lagens regler är relativt få, och de måste av naturliga skäl vara allmänt hållna. De representerar en minimistandard i fråga om handläggningen av förvaltningsärenden. Taxeringsförfarandet är utförligt reglerat i TF, och den regleringen måste i huvudsak finnas kvar. Detsamma gäller också om andra författningar som innehåller detaljerade och för sitt ändamål utformade förfaranderegler, såsom förordningen (1959:92) om förfarandet vid viss konsumtionsbeskattning. Vissa bestämmelser i dessa författningar föreslås dock bli ersatta av motsvarande bestämmelser i förvaltningslagen. Denna skall givetvis också gälla, när någon avvikande regel inte finns i tillämplig specialförfattning.

I fråga om förvaltningsprocesslagen är förhållandet ett annat. Denna lag skall uttryckligen gälla vid rättskipning i regeringsrätten, kammarrätt, skatterätt och länsrätt. Lagen innehåller också betydligt utförligare förfaranderegler än förvaltningslagen. Det är därför naturligt att förvaltningsprocesslagen får en mera genomgripande giltighet inom sitt område, och de avvikelser från denna lag som föreslagits för skatteprocessens del är ganska få.

En närmare redogörelse för den här berörda lagstiftningen kommer att lämnas i andra uppsatser i denna tidskrift.

Författningsändringar som föranleds av omorganisationen i länen

Bestämmelser om vad som ankommer på prövningsnämnden och på chefen för länsstyrelsens taxeringssektion, förste taxeringsintendenten, finns i åtskilliga författningar. Prövningsnämndens uppgifter kommer nu att övertas av skatterätten och de uppgifter som hittills ankommit på förste taxeringsintendenten skall i den nya länsstyrelsen i princip ligga på chefen för skatteavdelningen. Det har emellertid inte ansetts nödvändigt att göra redaktionella ändringar i alla de författningar som berörs av dessa reformer. I stället finns en s k trolleribestämmelse i form av en lag med anledning av inrättande av skatterätter, m m. Den innehåller endast att vad som i lag eller annan författning föreskrivs om prövningsnämnd eller förste taxeringsintendent i stället skall avse skatterätt resp skattechef.

I de författningar, som ändrats till följd av förslag i prop 1971:60, har givetvis de ändrade benämningarna införts. Benämningen "skattechef" definieras i 3 § TF som chefen för länsstyrelsens skatteavdelning eller i Stockholms län, chefen för länsstyrelsens taxeringsavdelning, samt såvitt gäller mål som den mellankommunala

* TF omtryckt SFS 1971 : 399.

skatterätten skall pröva, allmänna ombudet för mellankommunala mål. ”Skattechef” betecknar alltså inte någon tjänstetitel — länsstyrelsens samtliga avdelningschefer kallas länsråd. Benämningen ”allmänna ombudet hos den mellankommunala prövningsnämnden” har ersatts av ”allmänna ombudet för mellankommunala mål”.

Benämningen ”taxeringsintendent” finns kvar. Den innefattar skattechef, taxeringsintendent och den som fått i uppdrag att utföra göromål som ankommer på taxeringsintendent eller på allmänna ombudet. Det kan i detta sammanhang nämnas att titlarna biträdande taxeringsintendent och taxeringsinspektör har ersatts av sedvanliga byråtitlar. Detsamma gäller också flertalet tjänster på revisionsenheten. Cheferna för taxeringsenheten, revisionsenheten och uppbörsenheten kallas i den nya organisationen taxeringsdirektör, revisionsdirektör och uppbörsdirektör.

Den nuvarande uppgiftsfördelningen enligt TF mellan länsstyrelse och taxeringsintendent har i princip behållits. Länsstyrelsen som sådan anses nämligen inte böra agera som part i taxeringsprocessen eller ha uppgifter som anknyter till taxeringskontrollen. Skattechefen får delegera sina arbetsuppgifter enligt TF till cheferna för taxerings- och revisionsenheterna. Detta torde bli leda till att det regelmässigt blir revisionsdirektören som kommer att besluta om taxeringsrevision och vad därmed sammanhänger.

Författningsändringar som rör taxeringsnämnd

Som redan antytts kvarstår i huvudsak de bestämmelser i TF som reglerar taxeringsförfarandet. Vissa bestämmelser i TF har emellertid ersatts av regler i förvaltningslagen. Sålunda kommer *jävsreglerna* i denna lag att gälla också ledamot i taxeringsnämnd. Av bestämmelserna i 62 § TF finns bara kvar regeln att, om ordföranden är jävig, nämnden inom sig skall utse viss ledamot att föra ordet vid ärendets behandling.

Enligt 4 § förvaltningslagen är den som har att handlägga ärendet jävig,

1. om saken angår honom själv eller hans make, föräldrar, barn eller syskon eller annan honom närstående eller ärendets utgång kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada för honom själv eller någon honom närstående,

2. om han eller någon honom närstående är ställföreträdare för den som saken angår eller för någon som kan vänta synnerlig nytta eller skada av ärendets utgång,

3. om ärendet blivit anhängigt hos myndigheten genom besvär eller efter underställning eller på grund av tillsyn över annan myndighet och han tidigare hos den underordnade myndigheten deltagit vid den slutliga handläggningen av ärende som rör saken,

4. om han i saken fört talan som ombud eller mot ersättning biträtt någon,

5. om eljest särskild omständighet föreligger som är ägnad att rubba förtroendet till hans opartiskhet i ärendet.

I 5 § förvaltningslagen föreskrivs bl a att den som är jävig ej får handlägga ärendet.

Jävsreglerna i 4 § förvaltningslagen är i flera avseenden mera långtgående än motsvarande regler i 62 § 1 mom. TF. Å andra sidan är några av de i TF angivna jävsfallen inte uttryckligen nämnda i förvaltningslagen.

Släktskapsjäven avser i förvaltningslagen inte bara de fall då saken angår eget jäv eller jäv för make, föräldrar, barn eller syskon utan också, i motsats till regeln i TF, annan närstående. I prop 1971:30 påpekas att uttrycket "närstående" formellt täcker såväl situationer då släktskap eller svågerlag föreligger som fall då någon av annan anledning är att karakterisera som närstående, t ex en person som stadigvarande sammanbor med den som har att handlägga ett ärende. TF anger däremot jäv för delägare i oskift dödsbo. Detta jävsfall nämns inte i förvaltningslagen, men innefattas i lagens mer allmänt hållna jävstyper, ställföreträdarjävet i 4 § 2 eller grannlagenhetsjävet i 4 § 5. Jäv föreligger också enligt 4 § 1, om ärendets utgång kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada för den som har att handlägga ett ärende eller honom närstående.

Enligt TF gällde jäv också vid taxering av bolag, förening eller stiftelse, vars styrelse eller förvaltning taxeringsnämndsledamoten tillhör. Den närmaste motsvarigheten till detta jäv i förvaltningslagen är ställföreträdarjävet, som dock har en delvis annan innebörd. Det avser nämligen den som är ställföreträdare för den som saken angår eller för någon som kan vänta synnerlig nytta eller skada av ärendets utgång. Jävet gäller också när sådan ställföreträdarsituation föreligger för närstående till den som har att handlägga ärendet. Sådantillfall föreligger en utvidgning jämfört med TF. Däremot gäller ställföreträdarjävet till skillnad från regeln i TF inte styrelseledamot. Enligt motiven till 4 § förvaltningslagen har det inte ansetts behövt med någon särskild jävsregel för det fallet att handläggaren av ett ärende är ledamot av styrelsen för ett samfund eller en inrättning. I den mån sådana situationer inte faller under 4 § 2 förvaltningslagen, vilket är fallet om vederbörande tillika är behörig att företräda samfundet eller inrättningen, får situationerna bedömas enligt den allmänna jävsbestämmelsen i 4 § 5. Finansministern har i prop 1971:60 för egen del tillfogat att styrelseledamot i aktiebolag eller ekonomisk förening regelmässigt bör anses jävig vid behandling av fråga om taxering av bolaget eller föreningen.

I 62 § 1 mom. TF föreskrevs jäv för taxeringsnämndsledamot vid taxering av någon, för vilken han är förmyndare, god man eller ombud eller vilken han mot ersättning biträtt med att upprätta deklaration till ledning vid taxeringen. Situationen för förmyndare och god man faller under regeln om ställföreträdarjäv i 4 § 2 förvaltningslagen. För övriga här berörda fall finns i lagen en särskild jävsregel i 4 § 4. Där anges jäv för den som i saken fört talan som ombud eller mot ersättning biträtt någon.

Som redan antytts innehåller förslaget till förvaltningslag också ett allmänt jäv, s k grannlagenhetsjäv. Enligt 4 § 5 är nämligen den som har att handlägga ett ärende jävig om särskild omständighet föreligger som är ägnad att rubba förtroendet till hans opartiskhet i ärendet. I 4 § 3 förvaltningslagen finns ytterligare en jävsregel som saknar motsvarighet i TF. Där regleras s k tvåinstansjäv, dvs det fall

då det blir aktuellt för någon att handlägga ett ärende, som han tidigare handlagt hos underordnad myndighet. I de fall, då en tjänsteman som intagit eller intar partsställning i högre instans gentemot en skattskyldig fungerar som ordförande hos taxeringsnämnd som skall bedöma den skattskyldiges taxering, blir 4 § 5 tillämplig. I den omvända situationen, dvs då en tjänsteman som tidigare har handlagt ett taxeringsärende, tex som ordförande hos taxeringsnämnd, ställs inför samma ärende, tex som taxeringsintendent, är fallet att bedöma enligt regeln om tvåinstansjäv (4 § 3) eller enligt den allmänna regeln om grannlagenhetsjäv (4 § 5). Den speciella jävsregeln för taxeringsintendent i 17 § sista stycket TF har därför upphävts.

Situationen kan dock vara sådan att jäv inte kan anses föreligga. Taxeringsintendenten eller taxeringsnämndsordföranden kan sålunda ha glömt att han haft med den skattskyldiges taxering att skaffa, vilket kan vara förklarligt tex om flera år förflutit eller om den skattskyldige flyttat till annat taxeringsdistrikt eller om det tidigare ärendet varit helt okontroversiellt. Frågan kommer dock givetvis i ett annat läge om den skattskyldige anmäler att han anser jäv föreligga. I anslutning härtill har i prop 1971:60 framhållits att, i andra fall än de här berörda, jäv inte kan anses föreligga enbart på den grunden att en skattskyldig uttalar misstro mot taxeringsnämndens ordförande eller hela nämnden.

Enligt 62 § 1 mom sista stycket TF gällde jävsreglerna i tillämpliga delar taxeringsassistent. Jävsbestämmelserna i 4 § förvaltningslagen anknäver till den som har att handlägga ärende. Härmed avses både beslutande och annan handläggare. Med hänsyn till taxeringsassistentens uppgifter enligt 10 § TF fordras inte någon särskild föreskrift om jäv för sådan tjänsteman.

62 § 1 mom. TF innehöll en uttrycklig bestämmelse om att ledamot av taxeringsnämnd skall avträda när han är jävig. Någon sådan uttrycklig föreskrift har inte ansetts behövlig i förvaltningslagen. Enligt 61 § 4 mom. TF skall sammanträde med taxeringsnämnd hållas inom slutna dörrar. Härav torde följa att den som på grund av jäv inte får delta i handläggningen av ett ärende skall lämna sammanträdet när ärendet behandlas. I prop. 1971:30 har justitieministern ansett det naturligt att, om flera skall delta i ärendets avgörande och en av dem visar sig jävig, denne också lämnar sammanträdeslokalen. Det är av vikt att taxeringsnämnderna uppmärksammar detta, när den uttryckliga bestämmelsen om skyldighet att avträda nu inte längre finns kvar.

Enligt 1 § taxeringskungörelsen (1957:513) har jävsbestämmelserna i 62 § 1 mom. TF hört till dem som skall läsas upp vid första sammanträdet med taxeringsnämnd, fastighetstaxeringsnämnd eller särskild fastighetstaxeringsnämnd. Bestämmelsen har nu ändrats. Ändringen innebär att, utom vissa bestämmelser i TF, 4 och 5 §§ förvaltningslagen skall läsas upp.

Enligt 9 § förvaltningslagen får myndighet vid behov anlita *tolk*, när myndigheten har att göra med någon som inte behärskar svenska språket eller är allvarligt hörsel- eller talskadad. Denna regel kan också bli tillämplig på taxeringsnämnd. Liksom hittills får taxeringsnämnd anlita sakkunnig vid behandling av taxerings-

fråga som kräver särskild sakkunskap. Beslut om att anlita tolk eller sakkunnig får enligt vad som följer av 63 § andra stycket TF fattas av ordföranden. Samråd skall dock först ske med skattechefen. En föreskrift härom har införts i 15 § TF. Ersättning till sakkunnig eller tolk som taxeringsnämnd anlitat bestäms enligt 129 § 3 mom. TF av länsstyrelsen.

Regeln i 69 § 4 mom. TF att underrättelse om avvikelse från deklARATION skall innehålla upplysning om vad som skall iakttagas vid anförande av besvär över taxeringsnämndens beslut finns inte längre kvar i TF. I stället gäller enligt 18 § förvaltningslagen att *underrättelse om beslut* skall förse med besvärshänvisning och upplysning om skiljaktig mening, som antecknats i protokoll eller annan handling, om det är uppenbart att beslutet går vederbörande emot. Det bör särskilt uppmärksammas att fr o m nästa års taxering skattskyldig skall underrättas om reservation i taxeringsnämnd, som rör hans taxering.

Det bör också nämnas att reglerna för *anstånd* med att lämna självdeklARATION ändrats. Enligt tidigare regler i 34 § 2 mom. TF kunde deklARATIONSSKYLDIG få anstånd, om han visade att på grund av hans förvärvskällors särskilda beskaffenhet eller verksamhetens mera betydande omfattning eller annan omständighet av sär egen beskaffenhet hinder mötte att lämna deklARATION inom föreskriven tid. Uttrycket "säregen" tyder på att anstånd egentligen avsetts för ovanliga undantagsfall. Departementschefen framhåller också att anstånd beviljats i större utsträckning än vad författningens ordalydelse egentligen medger. Praxis har dock växlat från län till län. Enligt departementschefens mening är detta ett område där riksskatteverket genom anvisningar bör kunna åstadkomma större enhetlighet.

Enligt de nya reglerna i 34 § 2 mom. TF skall anstånd kunna medges den som visar att hinder på grund av särskilda omständigheter möter att lämna självdeklARATION inom föreskriven tid. Det är alltså meningen att anståndsfrågan skall bedömas restriktivt, men den nya lokutionen binder inte den som skall medge anstånd så hårt som den gamla. Självfallet skall anståndsfrågan bedömas efter de speciella omständigheter som föreligger det aktuella året. Den omständigheten att en skattskyldig fått anstånd ett år är i och för sig inget skäl att han skall medges anstånd också i fortsättningen.

Författningsändringar i TF som föranleds av skatterätternas inrättande

De grundläggande bestämmelserna för prövningsnämnderna har hittills funnits i TF. För skatterätterna kommer i stället att gälla bestämmelser i lagen om skatterätt och länsrätt och i förvaltningsprocesslagen. Detta har medfört att reglerna om prövningsnämndernas organisation och verksamhet utmönstrats ur TF. Sålunda har 11, 12, 77—94, 160—163, 175 och 192 §§ TF upphört att gälla, och bestämmelserna har i huvudsak ersatts av liknande regler i de nya lagarna.

Vissa regler som nu återfinns i TF saknar dock helt motsvarighet i den nya lagstiftningen. Bland de bestämmelser som nu slopats märks framförallt hittillsvarande 89 § TF. Enligt denna skulle besvär från skattskyldig eller kommun som inkommit under taxeringsåret och besvär av taxeringsintendent som inkommit före ut-

gången av april månad året efter taxeringsåret, avgöras senast den 30 juni året efter taxeringsåret. En anledning till att denna regel utgått utan att ersättas av någon liknande är att den lett till allvarliga olägenheter. Den har bl a medfört ojämnheter i arbetsbördan till följd av att särskilt de besvärliga målen i stor utsträckning förskjutits till månaderna maj och juni. Detta har i sin tur lett till brister i utredningen och handläggningen av målen.

Departementschefen påpekar i prop. 1971:60 att bestämmelsen i 89 § är att uppfatta som en ordningsföreskrift. En motsvarande ordningsregel har enligt hans mening inte sin plats i TF. I den mån uttrycklig reglering härom behövs bör den enligt departementschefen ske i administrativ ordning. Någon administrativ reglering av denna fråga har dock inte skett. Huruvida någon sådan kommer att ske i framtiden torde bli beroende på om avsaknaden av reglering kommer att medföra inte acceptabla dröjsmål med målens avgörande.

Det bör nämnas att 89 § upphävts redan dagen efter den då lagen om ändring i TF utkom av trycket i SFS eller den 24 juni 1971. 30 juni-regeln kommer alltså inte att gälla i år.

Enligt den nu upphävda 77 § TF skulle yttrande över skattskyldigs eller kommuns besvär inhämtas från taxeringsnämndens ordförande, när det inte var överflödigt. Förvaltningsprocesslagen föreskriver i 13 § att rätten skall inhämta yttrande från förvaltningsmyndighet som tidigare beslutat i saken, om det behövs. Bedömningen enligt förvaltningsprocesslagen blir således enligt ordalagen en annan och mera restriktiv. I praktiken blir det dock knappast någon skillnad, eftersom en prövning i alla fall måst göras om behovet av att höra ordföranden. Praxis har i flera län också utvecklat sig därhän att man mera sällan inhämtat yttrande från denne.

Stundom förekommer det att taxeringsintendenten vill att taxeringsnämndens ordförande skall avge yttrande, tex när denne äger person- och lokalkännedom eller fackkunskap av betydelse för målet. Taxeringsintendenten kan då inhämta sådant yttrande utan att behöva vända sig till skatterätten med en begäran härom (jfr 10 § förvaltningslagen). Skatterätten skall självfallet se till att motparten får tillfälle att bemöta vad taxeringsnämndens ordförande anför.

Taxeringsintendent fick enligt 79 § andra stycket TF vara närvarande vid prövningsnämnds sammanträde, när det gällt handläggning av ärende i vilket han inte varit part. Här åsyftas främst prövningsnämndens behandling av s k länsanvisningar. Fr o m innevarande år kommer, som nämnts, dessa anvisningar att fastställas av riksskatteverket på förslag av länsstyrelsen, och skatterätten kommer alltså inte att ta befattning med denna uppgift. Med hänsyn härtill och till att bestämmelsen i övrigt inte fyller någon väsentlig funktion har den upphävts. Också i andra fall har prövningsnämnden enligt 79 § kunnat kalla taxeringsintendent, taxeringsnämndsordförande eller annan ledamot i taxeringsnämnd för att lämna upplysningar. Denna bestämmelse torde sällan ha tillämpats, och något behov av en motsvarande regel för skatterätt har inte ansetts föreligga. Om skatterätten önskar särskilda upplysningar utöver dem som framgår av handlingarna i målet, bör dessa

på vanligt sätt inhämtas genom skriftligt yttrande, som motparten får yttra sig över, eller genom muntlig förhandling.

Prövningsnämnden kunde enligt förutvarande 81 § TF till muntlig förhandling kalla inte bara part utan också annan person om han var uppgiftsskyldig enligt TF. En uppgiftsskyldig kunde föreläggas vid vite att komma personligen, men förhör under ed eller försäkran kunde inte hållas. Enligt 25 § förvaltningsprocesslagen får däremot förvaltningsdomstol hålla förhör med vittne och sakkunnig under ed eller försäkran. Under förarbetena till lagförslaget diskuterades om rätten att hålla förhör skulle begränsas.

Den departementspromemoria som ligger till grund för lagförslaget (Ds Ju 1970:11) innehåller en bestämmelse om att rätten, om i lag eller annan författning särskilt föreskrivits om uppgiftsskyldighet, inte får höra någon mot hans vilja om annat än det varom han enligt föreskriften är uppgiftsskyldig. En liknande begränsning föreslås i promemorian beträffande skyldigheten att förete handling eller föremål som åberopas till bevis, s k editionsplikt. I förvaltningsprocesslagen har emellertid inte föreskrivits någon sådan begränsning av vittnes- eller editionsplikten. I den mån särreglering behövs på något område, anses den böra flyta in i specialförfattning.

Möjligheten att höra vittne under ed eller försäkran ger skatterätten utredningsmöjligheter som f n inte står prövningsnämnden till buds. Finansministern framhåller i prop 1971:60 att det också är angeläget att skatterätten liksom övriga förvaltningsdomstolar inte ställs i sämre läge än de allmänna domstolarna i fråga om att genom bevisning skapa klarhet i målet och därmed förutsättningar för ett riktigt avgörande. En begränsning av vittnesplikten av den art som varit under övervägande under förarbetena till förvaltningsprocesslagen skulle enligt finansministern uppenbarligen försvåra möjligheten att få målet allsidigt utrett. Bevisläget i taxeringsprocessen skulle, framhåller han, bli skevt till den skattskyldiges förmån, eftersom frivilligt, icke uppgiftsskyldigt, vittne i praktiken endast torde framträda för att hjälpa skattskyldig. Den omständigheten, att skyldigheten att lämna uppgifter till taxeringsmyndigheterna är begränsad enligt TF, anses inte utgöra ett tillräckligt skäl att behålla en motsvarande begränsning i fråga om skyldigheten att vittna inför förvaltningsdomstol när förvaltningsrättskipningen nu reformeras på ett genomgripande sätt. Finansministern instämmer i vad Svea hovrätt anför i sitt yttrande över den nyssnämnda departementspromemorian om att inför förvaltningsdomstol liksom inför allmän domstol förhör i princip bör kunna påkallas med envar angående sådant varom han inte författningen enligt är förhindrad att uttala sig. Någon särreglering med begränsad vittnes- eller editionsplikt inom taxeringsprocessen har därför inte skett.

Sammanträde med prövningsnämnd har hållits inom stängda dörrar. Det gällde enligt 82 § TF också muntlig förhandling, om inte skattskyldig begärde offentlig förhandling. Förvaltningsprocesslagen bygger däremot på principen om domstolsförhandlings offentlighet. Enligt 16 § denna lag skall 5 kap. 1—5 och 9 §§ rättegångsbalken gälla i tillämpliga delar. Utöver vad som följer av 5 kap. 1 § rätte-

gångsbalken får rätten dock förordna om stängda dörrar, om det behövs med hänsyn till privatlivets helgd eller enskilds behöriga ekonomiska intresse. I samband med anmälan av förslaget till förvaltningsprocesslag uttalade justitieministern att den omständigheten att offentligheten får vika för sådana intressen i praktiken får antas leda till att rätten förordnar om stängda dörrar i så gott som varje skattemål eller socialt mål, när enskild part begär det. Med hänsyn härtill har någon särreglering av frågan när taxeringsmål skall handläggas inom stängda dörrar inte ansetts påkallad.

Den lagstiftning som grundats på prop 1971:60 innehåller också nya regler om tid och sätt för anförande av besvär, framställning om eftertaxering m m. Dessa regler kommer att behandlas i en särskild uppsats av kammarrättsrådet C. O. Sandström.